

Interviu cu Vlad Topan, presedinte al Institutului Ludwig von Mises - Romania.

Vlad Topan sustine ca teoriei marxiste ii lipseste esentialul: Patronul poate sa si piarda! Si, mai mult decat atat, muncitorul primeste bunuri prezente, iar patronul bunuri viitoare. Cu alte cuvinte, patronul il plateste pe muncitor inainte de a primi banii pe marfurile produse de acesta, dar evident ca n-o va face pe gratis, ci ii cere mai multe bunuri viitoare in schimbul bunurilor pe care le da in prezent.

Exista voci care sustin ca in Romania, dupa 1990, a avut loc o acumulare primitiva de capital exact dupa tipicul descris de Marx in cartile sale: Capitalul, in forma sa primitiva, vine pe lume "manjit de sange si cu murdarie pe tot trupul, din cap pana in picioare". Subscrieti la acest punct de vedere?

Cred ca senzatia de „acumulare primitiva” a fost data tocmai de faptul ca destul de multi dintre noii capitalisti proveneau din randurile vechii nomenclaturi si aveau ca specialitate nu atat orientarea catre consumator, cat conexiunile la nivel politic si posibilitatea de a folosi activ statul pentru bunul mers al afacerilor lor: privatizari frauduloase, legislatie cu dedicatie, comenzi de stat etc. Nu acestea sunt armele intreprinzatorului pe piata libera. Aici nu exista alta cale deca multumirea consumatorului care, in mod voluntar, cumparand sau abtindu-se de la a cumpara, ii penalizeaza (cum bine observa Mises) pe afaceristii nepriceputi si ii promoveaza pe ceilalti.

Cu alte cuvinte, oligarhii tranzitiei nu sunt atat avangarda economiei de piata, cat ariegarda economiei de comanda, ceea ce ma determina sa subscriu, formal, la teza ca in Romania a avut loc o „acumulare primitiva de capital”. Capitalismul de piata libera insa nu trebuie sa treaca in mod necesar printr-o astfel de etapa.

Ion Iliescu sustinea ca economia de piata are o serie de virtuti, dar "cultiva individualismul feroce", iar "oamenii devin fiare". Acest "individualism feroce" se manifesta prin dorinta de a acumula bogatii. „Este nevoie de mai multa solidaritate”, recomanda el. Nu vi se pare ca solidaritatea sociala e pusa in pericol de capitalismul salbatic?

Economia de piata, in sine, e cumva neutra. Oricat de centrat ar fi pe propria persoana, omul economiei de piata are drept modus operandi tranzactiile voluntare reciproc avantajoase. Unii vor zice ca e putin, dar totusi trebuie retinute doua lucruri: intai, toate sistemele interventioniste sau socialiste care-si canta cu surle si trambite sensibilitatea cu privire la solidaritatea sociala sunt sub standardul moral al celei mai centrate pe inavutire piete libere; apoi, piata libera are cel putin avantajul ca pastreaza intacta posibilitatea virtutii autentice (care se naste numai din libertate si care merge de la nonagresiune pana la sacrificiul suprem de dragul celuiilalt).

Cel mai mare handicap al sicofantilor solidaritatii sociale este totala lor lipsa de disponibilitate pentru solidaritatea liber consimtita. Altfel spus, m-as astepta sa-i vad punand la bataie intai propriile resurse pentru „cauza nobila” a solidaritatii sociale. Dar nu! Modus operandi al acestor indivizi este japca (ambalata demagogic in speranta ca nu va fi recunoscuta): nu dau din banii lor, ci din taxe - bani prin definitie culesi cu forta.

Deci sursa ultima a resurselor menite sa faca asa-zisa solidaritate sociala ceva mai mult decat o vorba goala sunt persoane care n-au incotro. Pe scurt, reglementarile si taxele - acestea sunt uneltele solidaritatii sociale in intelesul ei actual. Oare ce v-ar zice duhovnicul daca v-ati lauda intr-o buna zi ca ati dat unui cersetor banii luati de la un trecator oarecare caruia i-ati smuls portofelul cu forta, ba ati avut curajul sa-i si ardeti vreo doua cand a incercat sa protesteze? V-ar lauda pentru “solidaritatea dumneavoastra sociala”? Cine s-a saracit pe sine de bunavoie (relativ sau absolut) de dragul altora (de preferat oameni in carne si oase, nu abstractiuni) poate sa strambe din nas la putinatatea solidaritatii in piata libera; cine nu, sa-si vada de treaba.

Marx explica in teoria plusvalorii ca proletarul primeste un salariu care reprezinta, de pilda, bunuri de consum ce pot fi produse in trei zile, dar el munceste cinci zile pentru acest salariu. Cele doua zile constituie profitul patronului sau plusvaloarea dupa cum se exprima filosoful german. E ceva gresit in aceasta analiza?

Da. Lipseste esentialul. Marx nu vede posibilitatea ca patronul sa si piarda. Ce se intampla daca pe piata consumatorii nu sunt dispusi sa plateasca pentru acel bun? Patronul pierde. Muncitorul nu, deoarece a fost platit. El poate pierde cel mult posibilitatea unor castiguri (salariile) viitoare ca urmare a falimentului patronului. Patronul insa se decapitalizeaza.

Deci, intai, patronul il degreveaza pe muncitor de un risc mai mare. Apoi, si poate mai important - dupa cum bine observa Böhm-Bawerk - muncitorul obtine bunuri prezente, pe cand patronul primeste bunuri viitoare. Astfel, patronul il degreveaza pe muncitor de un alt inconvenient: asteptarea.

Evident, n-o va face pe gratis, ci va cere mai multe bunuri viitoare in schimbul bunurilor pe care le cedeaza in prezent muncitorului, si totul in limitele unui contract voluntar. Iar in cele din urma, daca muncitorul n-ar vrea sa fie "exploatat", de ce nu se lanseaza el insusi in productia bunului respectiv pentru a dobandi tot castigul?

Cand centralizarea si expansiunea stapanirii exploatare se apropie de limita ultima a dominatiei mondiale, dominatia de clasa devine incompatibila cu dezvoltarea. Nu vi se pare ca in acest punct ideologia marxista se intalneste cu cea liberala?

Exista doua modalitati de dobandire a celor necesare vietii: prin mijloacele economice (cooperarea pasnica, comert, tranzactii si interactiuni voluntare) si prin mijloacele politice (preluarea agresiva a resurselor dobandite de altii prin mijloacele economice cu ajutorul taxelor, reglementarilor, expropriarilor etc).

In sfera mijloacelor economice opereaza competitia economica, iar aceasta - in lumina principiului avantajului comparativ al lui David Ricardo - nu are atat scopul eliminarii „perdantilor” din arena sociala, cat (re)asezarea permanenta a fiecaruia la locul potrivit lui in structura sociala a productiei (implicatia imediata a principiului amintit fiind tocmai ca fiecare, oricat de putin productiv in sens absolut, are necesarmente avantaje comparative sau relative, deci si un loc in structura sociala a productiei). In sfera mijloacelor politice - adica in arena politica sau spatiul public inteles ca spatiu „de stat” - opereaza competitia politica.

Aceasta presupune abilitati cu totul diferite de cele cerute intreprinzatorilor pe piata, precum: ralierea unei parti din electorat in spatele unui proiect care presupune implicit spolierea altei parti a electoratului, gasirea de noi pretexte pentru interventia guvernamentala si „vinderea” lor cu succes audientei publice, maximizarea comisioanelor si rentelor posibil de extras din pozitii

cu putere de decizie etc.

De acest tip sunt „competentele” care dau „avantaj competitiv” unui actor politic, iar problema trebuie vazuta in dinamica: castiga competitia politica cei mai buni la toate acestea. Si cum, in ultima instanta, cei mai „tari” in competitia politica sunt condamnati in a forta (tocmai pentru a lua fata concurentilor) limitele de rezistenta ale societatii private din care extrag resurse, intreaga ordine sociala se poate prabusi.

Intr-o concluzie de acest tip am putea spune ca liberalismul clasic are pe undeva asemanari cu marxismul.

Dar cred ca divergentele sunt decisive: nimic din cele descrise nu se intampla in sfera propriu-zisa a pietei libere, si cu atat mai putin pe piata fortei de munca; procesul descris in viziunea liberala nu tine locul filosofiei marxiste a istoriei, care propovadua ca inevitabil un anumit curs al evenimentelor; in viziunea liberala actiunea umana si lupta de idei nu sunt vazute determinist, lucrurile putand balansa mult intre cele doua extreme: piata libera si exploatarea generalizata a unui sistem socialist.

Ati spus ca atunci cand se forteaza limitele de rezistenta ale societatii, intreaga ordine sociala se poate prabusi. Este exact cum anticipa Marx: Stagnarea economica si crizele creeaza „conditiile obiective” pentru aparitia unei constiinte de clasa revolutionare a celor exploatați. Situatia devine propice pentru instituirea unei societati fara clase, pentru „disparitia statului”, „inlocuirea guvernarii omului de catre om prin administrarea lucrurilor”...

Nu cred ca filosofii liberali jubileaza - precum marxistii - la contemplarea posibilitatii prabusirii actualului sistem social ca urmare a atingerii limitelor suportabilitatii spolierii prin mijloacele politice. Ar fi de preferat castigarea luptei la nivelul ideilor si trecerea non-catastrofica spre o ordine a proprietatii private. Caci daca se ajunge la situatia finala de criza a unui sistem in care exploatarea s-a centralizat la nivel mondial (si a parcurs „drumul catre servitute” in termenii lui Hayek), prabusirea nu e nici pe departe sigur ca va aduce cu sine „administrarea lucrurilor” si nu un haos total, fata de care reintoarcerea la un sistem oricat de tiranic ar putea fi perceputa de publicul larg aproape ca o salvare.

De asemenea, marxistii viitorului - sugerati poate doar de fateta putin cunoscuta a lui Marx de

tanar satanist - vor face, prin virulenta si eficacitatea lor, ca cei clasici sa paleasca prin comparatie. Ma refer aici la ecologisti, adepti ai corectitudinii politice, feministi, militanti pentru drepturile (in traducere, integrarea fortata) nu mai stiu carei minoritati sexuale sau de alta natura, adepti ai democratiei globale, ocultisti, masoni etc. Nu va mai fi un singur pretext pentru a ingradi libertatea omului (virtuala exploatare a angajatilor), ci zece mii de pretexte. Va fi ca in bancul cu iepurasul, ursul si basca, in care fie ca are basca (cinci mii de motive), fie ca n-are (alte cinci mii de motive), iepurasul tot sfarseste prin a o incasa.

Deci cine are dreptate: Marx, care sustine ca clasele creeaza statul, sau liberalii clasici, care considera ca statul avantajeaza unele clase?

Fara indoiala ca liberalii clasici. Si chiar si acestia, consecvent interpretati, nu spun doar ca statul „avantajeaza” unele clase, ci ca insasi ideea de stat - agresiune institutionalizata intr-un monopol al violentei legitime intr-un teritoriu dat - este una din cele mai importante surse ale scindarii societatii in clase: „exploatatori” si „exploatati”.

Aveti argumente sa-l combateti pe Marx chiar si atunci cand spune ca “exista o singura modalitate de a ucide capitalismul: prin taxe, taxe si iar taxe”?

Taxele reprezinta doar o parte din arsenalul de sufocare a pietei libere, caci mai exista si reteta europeana: reglementarile. De asemenea, un loc special in „arsenalul exploatator” il ocupa inflatia. Prin tiparire simpla de bani sau prin expansiunea creditului (facilitata de rezervele fractionare), sistemul monetar etatic-monopolist utilizeaza aceasta veritabila „taxa oculta” pentru a ciunti insidios puterea de cumparare a populatiei in beneficiul celor ce intra primii in posesia banilor suplimentari sau a creditelor noi (caz in care se declanseaza criza economica).

Si desi toate celelalte arme „anti-piata libera” pe care le voi pomeni in continuare sunt analitic reductibile la o combinatie de taxe si reglementari, nu pot sa nu le amintesc: sindicalismul - sau socializarea/etatizarea relatiei angajator-angajat; educatia publica - sau socializarea/etatizarea actului educational si intr-o anumita masura a relatiei parinte-copil; sistemul „public” de justitie - sau socializarea/etatizarea furnizarii dreptatii; si, nu in ultimul rand, serviciile secrete.

As incheia spunand ca, util fiind ca traditiile de gandire sa-si colectioneze cu grija si argumentele opozantilor aflati in eroare, poate n-ar fi rau daca am mentine vie si disputa cu privire la marxism, dar asezat acolo unde ii e locul: la clasice erori. Parafrazandu-l pe Mises, trebuie sa repetam mereu adevarurile deoarece si minciunile/erorile se repeta mereu.

Interviu aparut in ultimul numar al revistei [Finantistii](#)`{comments on}`